

ՀԱՂԱՌՐԴՈՒՄՆԵՐ

ՕՎՍԱՆՆԱ ՔԵՇԻՇՅԱՆ

ՍԱՐԳԻՍ ՊԻԾԱԿԻ ՄԻ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ Ս. ԴԻՈՆԻՍՈՍԻ ՎԱՆՔԻ ՀՈՒՆԱՐԵՆ ՁԵՌԱԳՐՈՒՄ

Հունաստանի Աթոս լեռան Ս. Դիոնիսոսի վանքի մատենադարանի հիմնարեն Հ^մ 27 ձեռագրում (Նոր Կտակարան, էջ 147բ) տեսնում ենք Ս. Ղուկաս ավետարանչի պատկերով մի մանրանկար, որը ոճական, պատկերագրական եւ հորինվածքային ընդհանրություններ ունի կիլիկյան մանրանկարիչ Սարգիս Պիծակի արվեստի հետ (նկ. 1)¹:

Հունարեն ձեռագիրը բաղկացած է չորս Ավետարաններից, որտեղ Մատթեոսի հատվածը կորել է, Առաքյալների թղթերից, Պետրոսի թղթերից եւ «Հանգիստ Հովհաննոս» գրքից: Այս ամենին հաջորդում են հիմնարեն գրությունները: Կազմի կաշեպատ տախտակի վրա «Խաչելության» տեսարանն է: Կան լավ պահպանված մանրանկարներ, որոնցից աչքի են ընկնում Ս. Ղուկաս եւ Ս. Հովհաննես ավետարանիչների պատկերները: Հունարեն այդ ձեռագիրը թվագրվում է ԺԳ. դարով²: Սակայն Ս. Ղուկասի պատկերը, մեր կարծիքով, ԺԴ. դարի գործ է, քանի որ հենց այդ ժամանակաշրջանում է ստեղծագործել Սարգիս Պիծակը, ում վրձնին էլ, ամենայն հավանականությամբ, պատկանում է մանրանկարը: Հունարեն ձեռագրի հայկական այս մանրանկարի մասին նշում է նաեւ Լ. Չուգասզյանը՝ Վ. Ղազարյանի՝ Սարգիս Պիծակին նվիրված գրքի գրախոսականում³: Ստորեւ փորձենք առավել հանգամանորեն քննել նորահայտ այս մանրանկարը:

¹ Տե՛ս «The Treasures of Mount Athos», S. M. Pelekandis - P. C. Christou, Ch. Tsioumis - S. N. Kadas, vol. I, Athens, 1974, էջ 80:

² Տե՛ս անդ, էջ 406:

³ Տե՛ս Լ. Չուգասզյան, Վ. Ղազարյան. «Սարգիս Պիծակ» (գրախոսություն). «Լրաբեր հայարկական գիտությունների», Երևան, 1981, թ. 6, էջ 115-118:

Սարգիս Պիծակի նկարագարում ոչ բոլոր Ավետարաններն ունեն չորս ավետարանիչների պատկերները⁴: Դրանց մի մասը կորել է կամ ոչնչացվել: Կարող է պատահել նաեւ, որ այդ թերթերը պոկվել են եւ պահվում են մեկ այլ ձեռագրի թերթերի հետ կարված, ինչպես երբեմն պատահում է. հնարավոր է, որ նման ճակատագրի արժանացած լինի նաեւ այս մանրանկարը:

Ս. Դիոնիսոսի վանքի մանրանկարում (չափերը՝ 16,5x11 սմ) Ս. Ղուկաս ավետարանիչը պատկերված է՝ նստած հյուսածո զարդերով աթոռակին, որի վրա դրված է կարմիր բարձ: Երեք քառորդ չափով թեք դիրքով է, աջ ձեռքով պահել է գիրքը, ձախ ձեռքը դրել է կզակին՝ ցուցամատը շրթունքների մոտ՝ խորհող դիրքով: Այդ ժեստը բնորոշ է Ս. Մարկոսին, սակայն Ժ. դարից սկսած՝ Բյուզանդիայում այդպես էին պատկերում նաեւ Ս. Ղուկասին: Հագել է երկնագույն ներքնաշապիկ, որի թելքերը փոքր-ինչ բարձրացված են վեր: Ձախ ուսին գցել է մանուշակագույն պարեգոտ: Նկարիչը մանրամասն մշակել է ստացել է հագուստի ծալքերը: Ավետարանի դեմքը երկարավուն է, աչքերը՝ խոշոր, նշաձեւ, քիթը՝ ուղիղ: Կարճ թուխ մազերով է, կլոր մորուքով, գլխավերելում սավիրած է՝ տոնգուրով, լուսապսակով: Կերպարին բնորոշ է պիծակյան ժպտացող, բարի եւ ջերմ մանրանկարների շունչը:

Սարգիս Պիծակի մանրանկարներում յուրաքանչյուր ավետարանիչ ունի իր հատակ, կանոնական պատկերագրությունը, որը կրկնվում է ձեռագրից ձեռագիր⁵: Օրինակ՝ Ս. Մատթեոսը Սարգիս Պիծակի գործերում պատկերվում է ճերմակահեր ծերունու տեսքով, սրածայր մորուքով, Ս. Մարկոսը՝ միջահասակ, մուգ եւ կլոր մորուքով, Ս. Ղուկասը՝ թուխ, կլոր մորուքով, իսկ Ս. Հովհաննեսը ճերմակամորուս ծերունի է՝ ճաղատ գլխով:

Ավետարանիչների հագուստը պարեգոտ եւ ներքնաշապիկ է: Նրանք հիմնականում նստած են շքեղ գահին կամ թիկնակով աթոռին՝ կարմիր բարձի վրա: Ոտքերի տակ եւս բարձ է դրվում: Սուրբ Գիրքը պատկերվում է ավետարանիչների ծնկներին դրված՝ պատկերագրություն, որ հայտնի է դեռեւս Ժ. դարի ձեռագրերից⁶: Սարգիս Պիծակը գիրքը դնում է գրակալի վրա, որը տարբեր ձևերով է ներկայացվում: Մեծ մասամբ գրակալը ձկան տեսքով է պատկերվում, որը տարածված էր նաեւ բյուզանդական ձեռագրերում: Նման գրակալներ տեսնում ենք Ս. Մատթեոսի եւ Ս. Ղուկասի (ՄՄ 5786, 9450 եւ 7631), հազվադեպ՝ Ս. Մարկոսի պատկերներում, իսկ մնացյալ դեպքերում լինում է ոլորապտույտ փայտ:

⁴ Տե՛ս Վ. Ղազարյան, Սարգիս Պիծակ, Երևան, 1980, էջ 39:

⁵ Տե՛ս ա՛նդ, էջ 39-40:

⁶ Տե՛ս Վ. Ղազարյան, Սյուժետային մանրանկարչությունը Կիլիկիայում, Երևան, 1984, էջ 84:

Սարգիս Պիծակի ձեռագրերում Ս. Ղուկասը պատկերվում է երեք քառորդ չափով թեք դիրքով նստած գահավորակին՝ պարեգոտ եւ ներքնաշապիկ հագած, աջ ձեռքով գրելիս, իսկ ձախով բռնած ծնկներին դրված գիրքը, ոտքերը՝ բարձի վրա, ինչպես՝ Մատենադարանի 1335 թ. (Հ^մ 6504), 1336 թ. (Հ^մ 5786), 1353 թ. (Հ^մ 6795) եւ 1352 թ. (Հ^մ 7631) Ավետարաններում, նաեւ՝ 1312 թ. Երուսաղեմի ձեռագրում (Հ^մ 1949, էջ 183բ): Հետաքրքիր է 1336 թ. «Արքունական Ավետարանում» (ՄՄ 5786) եւ 1338 թ. Աստվածաշնչում (ՄՄ 2627) հանդիպող Ս. Ղուկասի հագուստը, որը կարմիր է՝ ոսկեգույն կետանախշերով: Նույնը տեսնում ենք նաեւ Վենետիկի Ս. Ղազարի 1331 թ. (Հ^մ 16) ձեռագրի՝ Ղուկաս ավետարանչի մանրանկարում (նկ. 2): Ավետարանիչը պատկերվում է միջին տարիքի տղամարդու տեսքով, թուխ եւ կլորավուն մորուքով, որը, ի տարբերություն Ս. Մարկոսի մորուքի, Սարգիս Պիծակի ձեռագրերում հիմնականում երկծայր է պատկերվում: Գլուխը միշտ սավրած է՝ հրեական տոնգուրով, որ հաճախ ենք հանդիպում Սարգիս Պիծակի արվեստում: Տոնգուրը, որ հայտնի է դեռեւս Մլքե թագուհու Թ. դարի ավետարանից, ԺԳ. դարի ձեռագրերից (ՄՄ 2629, 5784) եւ ԺԴ. դ. ՄՄ 9450 Ավետարանից, ինչպես եւ ընդունված էր Բյուզանդիայում, հատուկ է միայն Ս. Ղուկասին⁷: Բայց ՄՄ 242 ձեռագրում (1317-1318 թթ. Նոր Կտակարան Կիպրոսից, որի մանրանկարները եւս հարում են Սարգիս Պիծակի արվեստին) եւ պիծակյան մի շարք այլ ձեռագրերում տոնգուր ունեն բոլոր ավետարանիչները՝ բացի Ս. Հովհաննեսից, ինչպես նաեւ 1336 թ. «Արքունական Ավետարանում» պատկերված Ս. Մարկոսից⁸:

Ս. Ղուկասի առջեւ պատկերվում է սեղանը՝ գրակալով եւ գրքով: Գրակալը «Արքունական ավետարանում» (1336 թ., ՄՄ 5786, 169բ) ոլորանման փայտ է, 1338 թ. (ՄՄ 2627, 445բ) Աստվածաշնչում բացակայում է ընդհանրապես, 1335 թ. (ՄՄ 6504, 17բ) Ավետարանում ձկան տեսքով է, որ բերանով ամրացված է սեղանին, իսկ պոչի վրա գիրքն է: 1353 թ. «Բժշկության Ավետարանում» (ՄՄ 6795, 62բ), չնայած էջի վատ պահպանվելուն, նկատելի են ոլորանման գրակալը եւ ոսկե կետանախշերով թիկնոցը⁹:

⁷ Անդ:

⁸ Տե՛ս անդ:

⁹ Ներշնչանքի աղբյուրը գրեթե միշտ կրկնվում է, սակայն կան նաեւ տարբերություններ: «Արքունական ավետարանում»՝ Ս. Ղուկասի նկարի աջ անկյունում, երկնքի պատկերն է, որից իջնում է Սուրբ Հոգին՝ աղավաղ տեսքով, իսկ ձախ անկյունում Աստծո Աջն է՝ օրհնող ժեստով: «Բժշկության ավետարանում»՝ վերեւում, Աստծո լույսն է՝ ճառագայթների տեսքով, 1335 թ. Ավետարանում՝ Աստծո Աջը, իսկ 1338 թ. Աստվածաշնչում, քանի որ պատկերը կրճատված է եւ լոկ պատկերված է նստած ավետարանիչը, ներշնչանքի աղբյուրը բացակայում է:

Մեր մանրանկարում ավետարանչի դիմագծերը հիշեցնում են Սարգիս Պիծակի ինքնանկարները՝ մեզ հայտնի նրա ձեռագրերից (1331 թ. Վենետիկի Ս. Ղազար վանքի Հ^մ 16 Ավետարան (նկ. 3), 1338 թ. ՄՄ 2627 Աստվածաշունչ, 1343 թ. Դուբլինի Չեսթեր Բիթիի գրադարանի Հ^մ 614 Ավետարան, նկ. 4)¹⁰:

Ընդ որում, նշենք, որ Սարգիս Պիծակը թողել է ոչ թե երեք դիմանկար, այլ՝ չորս: Նա իրեն նկարել է 1331 թ. Վենետիկի Հ^մ 16 ձեռագրի 193բ էջի Ս. Դուկասի մանրանկարում եւս՝ ավետարանչի առջեւ ծնկի իջած¹¹ (նկ. 2): Ինքնանկարների այս առատությունը բացառիկ է ոչ միայն հայ մանրանկարչության, այլև միջնադարյան արվեստում առհասարակ:

Սարգիս Պիծակի թողած վերոնշյալ ինքնանկարների հետ դիմագծերի հստակ նմանությունը եւս մեկ անգամ ցույց է տալիս, որ հունական ձեռագրի այս նկարի մանրանկարիչը Սարգիս Պիծակն է:

Մանրանկարում օգտագործված են Սարգիս Պիծակի արվեստին բնորոշ գույները՝ կարմիր, կապույտ, սև եւ դեղին: Ավետարանչի առջեւ նախազարդ սեղանն է՝ գրելու պարագաներով, իսկ դրա վրա դրված է եզի տեսքով գրակալը, որը հազվադեպ հանդիպող երևույթ է: Ս. Դուկասի պատկերում եզի (ցլի) առկայությունը տրամաբանական է, քանի որ վերջինս նրա խորհրդանիշն է, բայց գրակալի տեսքով գրեթե չենք հանդիպում: Կենդանին կանգնած է ուղղահայաց դիրքով՝ հետևի ոտքերի վրա: Ունի խոշոր ացքեր եւ ամբողջապես հիշեցնում է Սարգիս Պիծակի վրձնած կենդանիների պատկերները: Եզի գլխով գրակալի վրա ամրացված է գիրքը:

Սեղանից վերեւ բարձրանում են երկու սյուներ, որոնց վրա խոյակն է, իսկ վերջինիս վրա՝ հայերեն գրություն, որը մաշվածության պատճառով դժվարընթեմնելի է: Գրությունը մեկ բառ է պարունակում, որ սկսվում է «Ս»-ով, իսկ վերջավորությունը՝ հստակ երեւացող «ԻԷ»: Երեւացող տառերի բեկորներով կարելի է վերականգնել՝ «ՍԱՐԳՍԻ Է» բառը: Այսինքն՝ գրությունը վկայում է, որ պատկերը Սարգսի գործն է: Սարգիս Պիծակին հատուկ է իր մանրանկարների վրա գրություն թողնելը, որը ցույց է տալիս, թե ով է ձեռագրի ծաղկողը կամ գրիչը: Այս մանրանկարում եւս գրությունը, հավանաբար, վերոնշյալ նպատակն է հետապնդում: Նմանատիպ օրինակ է 1338 թ. ՄՄ 2627 Աստվածաշունչի հայտնի ինքնանկարը, որտեղ նա նկարի վերին հատվածում գրում է «ՍԱՐԳՍԻՍ ԵՐԷՑ Է ՇԻՆԵԼ»: Հետաքրքիր է Վենետիկի Ս. Ղազարի (1331 թ., Հ^մ 16) ձեռագրի Ս. Մատթեոսի մանրանկարը, որ-

¹⁰ Տե՛ս Վ. Ղազարյան, Ինքնանկարը հայ մանրանկարչության մեջ. «Գիտություն եւ տեխնիկա» ամսագիր, 1981, էջ 32:

¹¹ Տե՛ս C. Mutafian, L'Arménie du Levant, XI-XIV siècle, tom II, Paris, 2012, նկ. 201:

տեղ ավետարանչի առջեւ ծնկի իջած՝ պատկերված է հենց նկարիչը (էջ 19բ): Նկարի ներքեւում կարդում ենք՝ «ՍԱՐԳԻՍ ԱՔԵՂ(Ա.)»: Ուշագրավ է նաեւ նույն ձեռագրի 193բ էջի նկարը, որտեղ մանրանկարիչն իրեն պատկերել է հենց Ղուկաս ավետարանչի առջեւ ծնկի իջած: Գրությունը եւս առկա է՝ «ՍԱՐԳԻՍ»: Այդպիսի օրինակ կարող ենք բերել նաեւ Սարգիս Պիծակի ծաղկած՝ 1346 թ. Մարիուն թագուհու Ավետարանից (Երուսաղեմի Հայոց պատրիարքարանի Հ^մ 1973 ձեռագիր). այստեղ ձեռագրի պատվիրատու Մարիուն թագուհու պատկերը կրող «Խաչից իջեցումը» նկարի ստորին հատվածում կարդում ենք՝ «ՍԱՐԳԻՍ ՆԻԱՍՏ ՔԱՀԱՆԱՅԻ» գրությունը, Երուսաղեմում պահվող 1312 թ. Ավետարանի (Հ^մ 1949, նկ. 5) 183 բ էջի Ս. Ղուկասի մանրանկարում՝ «ԶՎԵՐԱԿԱՑՈՒՆ Զ(Ս)ԱՐԳԻՍ ՔՀ ՅԻՇԵԱ», իսկ 1342 թ. Դուբլինի Չեսթեր Բիթիում պահվող Հ^մ 614 ձեռագրի 13բ էջում գտնվում է Բրիտանիայի կողքին կրկին տեսնում ենք ծնկի իջած Սարգիս Պիծակի ինքնանկարը՝ ուղեկցվող գրությամբ՝ «Ա(ՍՏՈՒԱ.)Ծ ԻՄ ՔՈ ԾԱՌԱՅ ՍԱՐԳԻՍ ԶՔԵԶ ՅԱՆՁԻՆ ԱՄԷՆ»: Այսինքն՝ Սարգիս Պիծակը սիրում էր գրություններ թողնել մանրանկարների վրա՝ մատնանշելով հեղինակին, ինչը եւ տեսնում ենք դիտարկվող մանրանկարում:

Այս մանրանկարում ավետարանչի մագերը եւ մորուքը մոդելավորված են գծերով, որը բնորոշ է Սարգիս Պիծակին, մասնավորապես այդպիսին են ՄՄ 2627 Աստվածաշնչի որոշ մարգարեների պատկերները: Մեր մանրանկարչին բնորոշ է էջի մակերեսը տարբեր առարկաներով ու նախշերով ծածկելու պիծակյան սովորությունը: Դրանք ոլորազարդեր են, որ ծածկում են խորհրդանշական ճարտարապետական շինությունը, գրասեղանը, ավետարանչի աթոռը եւ ետնախորքը: Կերպարները հարթապատկերային են եւ գրավում են ողջ տարածքը: Մանրանկարն ամբողջապես պիծակյան է, եւ, ամենայն հավանականությամբ, առանձնացված է Սարգիս Պիծակի որեւէ ձեռագրից: Չի բացառվում նաեւ, որ նա ստացել է Ս. Ղուկաս ավետարանչին պատկերելու պատվեր՝ հունական այդ ձեռագրին կցելու նպատակով: Հաշվի առնելով նրա հռչակը այդ ժամանակաշրջանում՝ դա լիովին հնարավոր էր: Իսկ թողնելով իր անունը նկարի վրա՝ Սարգիս Պիծակը մատնանշում է, թե ով է մանրանկարի հեղինակը:

Մանրանկարը լիարժեք արտահայտում է Սարգիս Պիծակի արվեստին բնորոշ առանձնահատկությունները՝ գծանկարայնությունը, մաքուր եւ հնչեղ գույների կիրառումը, ոսկու առատ օգտագործումը, մարմնի կառուցվածքի ու մասերի մշակման ձեւը (խոշոր նշածեւ աչքեր, գծերով ձեւավորված մագ-մորուք, ուղիղ քիթ, դեմքի արտահայտություն, որը երբեք չէա շփոթի այլ նկարիչների ոճի հետ), առարկաների եւ կերպարների տեղադրման հարթապատ-

կերայնությունը, ինչպես նաև՝ պիծակյան այն ջերմ ու բարի շունչը, որ առկա է նրա բոլոր մանրանկարներում:

Սարգիս Պիծակի արվեստին է մոտենում նաև Կիպրոսում գրված 1317-1318 թթ. (ՄՄ 242) Նոր Կտակարանի ոճը (նկ. 6), որի մանրանկարները կարող ենք դասել մանրանկարչի գործերի շարքին. այստեղ տեսնում ենք հայ մանրանկարչի արվեստին բնորոշ վերոնշյալ բոլոր առանձնահատկությունները: Ձեռագիրը ստեղծվել է այն հայերի շրջանում, որոնք Օշին (1308-1320 թթ.) թագավորի հրամանով գաղթել էին Կիլիկիայից Կիպրոս՝ Կաթոլիկ Եկեղեցու դեմ հանդես գալու համար¹²: Այստեղ կան չորս ավետարանիչների դիմանկարներ, չորս անվանաթերթ, գլխազարդեր, լուսանցազարդեր, լուսանցքային մանրանկարներ, որոնց պատկերագրությունը նույնն է, ինչ Սարգիս Պիծակի մնացած ձեռագրերում: Ավետարանիչների պատկերները ամբողջապես կրկնում են նրա մշակած կերպարները: Ս. Ղուկաս ավետարանիչը եւս իրեն բնորոշ դիրքով է, կարմիր զգեստով՝ վրան ոսկեգույն զարդեր, տոնգուրով, կարճ մագերով եւ մորուքով, պատկերված է գրելիս: Մանրանկարի վերելում Սուրբ Հոգին է՝ աղավաղ տեսքով՝ որպես ներշնչման աղբյուր: Մնացած մանրանկարները եւս հիշեցնում են մեր նկարչի ոճը, օրինակ՝ 271բ էջի Պողոս առաքյալի պատկերը նման է ՄՄ 2627 Աստվածաշնչի 499բ էջի նույն կերպարին¹³. ամբողջովին պիծակյան են նաև Ս. Մատթեոս եւ Ս. Հովհաննես ավետարանիչների պատկերները, լուսանցապատկերները, օրինակ՝ 153բ էջի «Կույրի բժշկումը», ինչպես նաև անվանաթերթերի զարդային հարդարանքն ու գլխատառերի ձևավորումը: Չի բացառվում, որ ձեռագրի մանրանկարները հետագայում են ավելացվել Սարգիս Պիծակի կողմից՝ Կիլիկիայում:

Նկարչի ոճը առավել սերտ առնչություններ ունի հոր՝ գրիչ եւ ծաղկող Գրիգոր Պիծակի արվեստի հետ, որը Հովհաննես Արքաեղբոր աշակերտն էր: Գրիգոր Պիծակի արվեստում արդեն առաջ են գալիս կատարման գրաֆիկական եղանակը, գծանկարի չորությունը, վառ գույներով ներկված զարդամոտիվները, որոնք լիովին տարբերվում էին ինչպես Հովհաննես Արքաեղբոր դպրոցի, այնպես եւ ԺԲ.-ԺԳ. դդ. Կիլիկիայում ձևավորված գեղանկարչական սկզբունքներից¹⁴: Մատենադարանում նրանից պահվում է հինգ¹⁵ ձեռագիր մատյան (Հ^մ 196՝ Մասունք Նոր Կտակարանի, Հ^մ 7663՝ Ավետարան, Հ^մ 8623՝ Մանրոսմունք, նաև՝ Հ^մ 199՝ Մասունք Աստվածաշնչի եւ Հ^մ 1590՝ Շա-

¹² Տե՛ս **С. Манукян, В. Казарян**, Матенадаран, Москва, 1991, էջ 201:

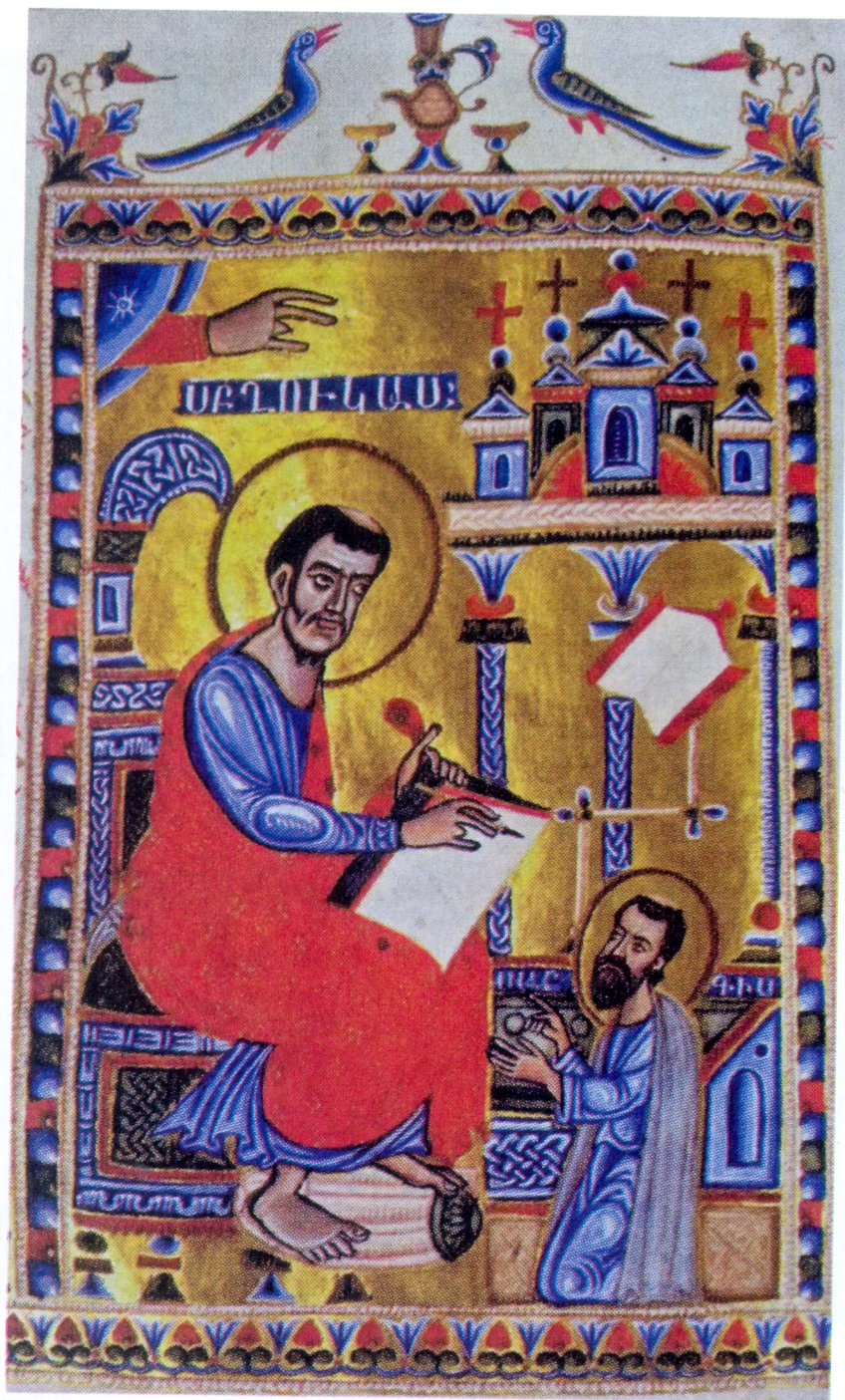
¹³ Տե՛ս անդ:

¹⁴ Տե՛ս **Վ. Ղազարյան**, Սյուժետային մանրանկարչությունը Կիլիկիայում, էջ 69:

¹⁵ Տե՛ս **Ա. Գեորգևան**, Հայ մանրանկարիչներ, մատենագիտություն, IX-XIX դդ., Գահիրե, 1998, էջ 114-115:

Նկ. 1, Դիոնիսոսի վանքի հունարեն ձեռագիր Զ^մ 27,
 Ղուկաս ավետարանիչ, Էջ 147բ

Նկ. 2, Ղուկաս ավետարանիչ, 193բ, Վենետիկ, Չմ 16 ձեռ., 1331 թ.

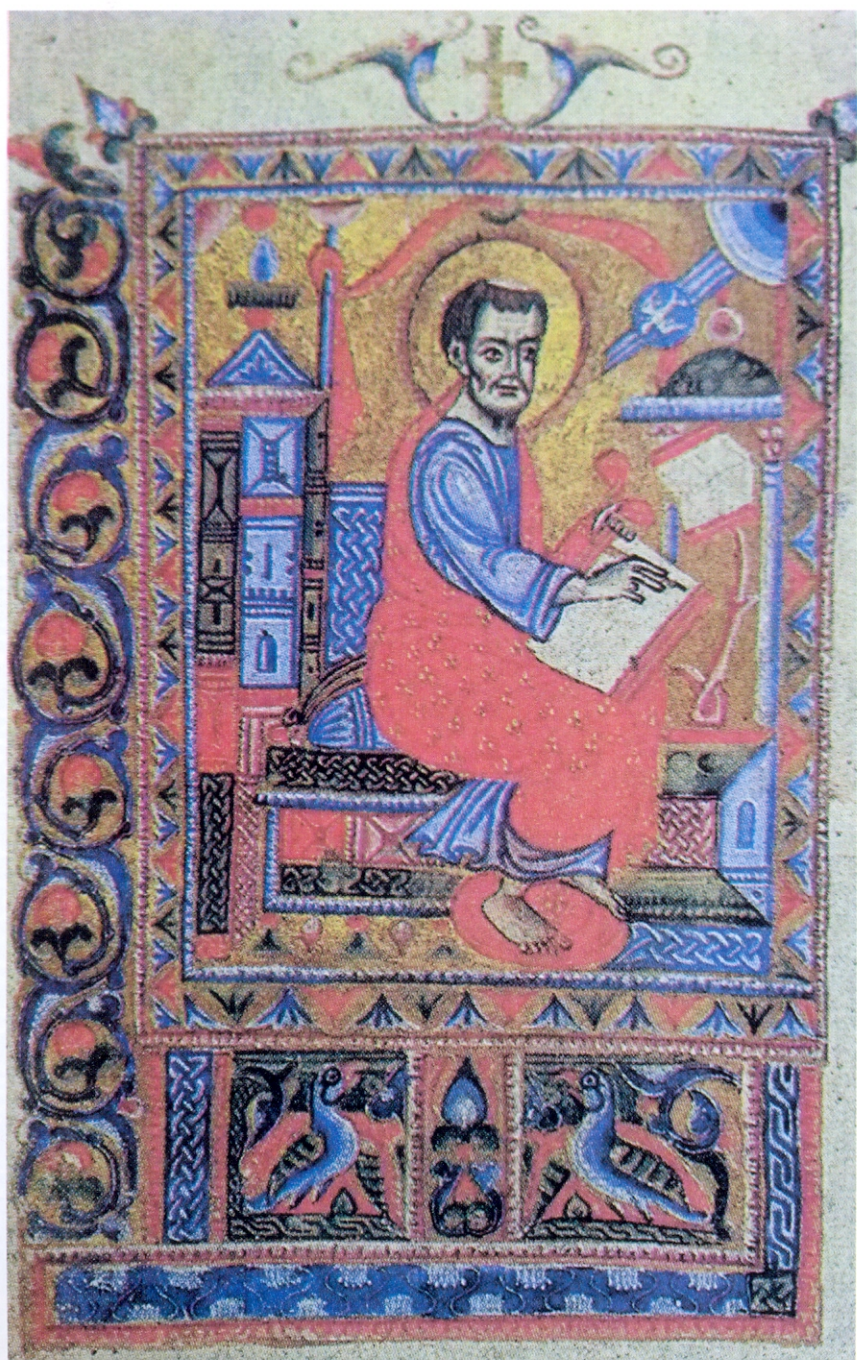
Նկ. 3, Մատթեոս ավետարանիչ, Սարգիս Պիծակի ինքնանկար,
Ավետարան 1331 թ., Վենետիկ ՅՊՊ 16, էջ 19բ

Նկ. 4, Քրիստոս Ամենակալ, Սարգիս Պիծակի ինքնանկար,
Դուբլինի Չեսթեր Բիթթի, Հ^մ 614, 13բ, Էջ, 1342 թ.

Նկ. 5, Դուկաս ավետարանիչ, 1312 թ. Ավետարան,
Երուսաղեմ, ձեռ. Հմ 1949, էջ 183բ

Նկ. 6, 1317-1318 թթ. Կիպրոսի Նոր Կտակարան, ՄՄ 242,
Ղուկաս ավետարանիչ

րակնոց), որոնք նա ընդօրինակել է 1271-1312 թթ.¹⁶: Ընդ որում, հետաքրքիր է, որ որդուն՝ Սարգսին վերագրվող «Պիծակ» մականունը կրել է նաեւ հայրը՝ Գրիգորը: Այդ մասին կարդում ենք ՄՄ 196 ձեռագրի 86ր հիշատակարանում. «...զՍտեփանոս եւ զԳրիգոր մականուն Պիծակ՝ զնկարողք սուրբ տառիցս յիշման արժանի համարեսցջիք»¹⁷: Ճարտար մանրանկարիչ Սարգսի, ով Ստեփանոս Վահկացու քեռորդին էր եւ Գրիգորի որդին, «Պիծակ» մականվան ավանդությունը ներկայացնում է Ղ. Ալիշանն իր «Սիսուան» աշխատության մեջ¹⁸: Միգուցե մականունը հորից անցել է որդուն:

Ամփոփելով՝ կարող ենք նշել, որ Սարգիս Պիծակ մանրանկարչի արվեստի հարուստ գանձարանն անընդհատ նոր բացահայտումների հնարավորություն է ընձեռում, նկարագարոված ձեռագրերի ահռելի քանակը նորանոր չուսումնասիրված էջեր հայտնաբերելու առիթ է տալիս, իսկ բացառիկ նշանակություն ունեցող ինքնանկարների առկայությունը եւս մեկ անգամ ընդգծում է բազմաշնորհ արվեստագետի ուրույն եւ անգնահատելի դերն ու նշանակությունը հայկական մանրանկարչության պատմության մեջ:

РЕЗЮМЕ

В греческом манускрипте 13-ого века (н. 27) в хранилище рукописей Дионисийского монастыря, находящийся на горе Афон в Греции, миниатюра с изображением евангелиста Луки (вероятно, 14-ый век), судя по стилистическим, иконографическим и композиционным общностям, принадлежит искусству киликийского миниатюриста Саргиса Пицака. Она похожа на другие изображения евангелиста Луки в манускриптах Пицака (Матенадаран, 1335 г. (н. 6504), 1336 г. (н. 5786), 1353 г. (н. 6795), 1352 г. (н. 7631), Иерусалим 1312 г. (н. 1949) и т. д.). Черты лица евангелиста напоминают также автопортреты Пицака из известных нам пицаковских манускриптов (1331 г., Евангелие н. 16 монастыря Св. Лазарь в Венеции ; 1338 г., Библия н. 2627 в Матенадаране им. М. Маштоца; 1343 г., Евангелие н. 614 библиотеки Честера Битти в Дублине). При этом отметим, что Саргис Пицак оставил не три, а четыре портрета: в венецианском манускрипте н. 16 он изобразил себя дважды на разных страницах. На нашей миниатюре имеется также надпись на армянском, которая из-за изношенности неудобочитаема и содержит одно слово: оно начинается на «U» и заканчивается на «ԻԷ», что может составить слово «ՍԱՐԳՍԻ Է» («Создано Саргисом»).

¹⁶ Անդ:

¹⁷ Լ. Խաչիկյան, Ժ.Դ. դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ, Երեւան, 1950, էջ 294:

¹⁸ Տե՛ս Ղ. Ալիշան, Սիսուան, Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1885, էջ 517:

Искусству Пицака вероятно принадлежат также миниатюры написанного в. 1317-1318 гг. на Кипре Нового Завета (Матенадаран, н. 242). Стиль Пицака имеет наиболее тесные соприкосновения именно с искусством отца художника_переписчика и иллюстратора рукописей Григора Пицака. При этом любопытно, что прозвище «Пицак», прописываемое сыну_Саргису, носил также Григор.

SUMMARY

Taking into consideration the stylistic, iconographic and compositional generalities of the miniature of the 13th century (N 14) with the image of the Evangelist Luke (probably the 14th century) in the Dionysus monastery library in the Greek Athos mountain we can say that it belongs to the art of Cilician miniaturist Sargis Picak. This miniature is similar to Picak's other miniatures with the image of the Evangelist Luke (1335 (N6504), 1336 (N5786), 1353 (N6795), 1352 (N7631) years manuscripts of Matenadaran, 1312 (N 1949) year manuscript of Jerusalem and others.) The features of the Evangelist resembles the self-portraits of Picak's well-known manuscripts (N16 manuscript, 1331 year St. Lazarus monastery in Venice; N 2627 Bible ,1338 year; N614 Gospel of the library of Chester Beattie Dublin). We should also mention that Sargis Picak had left not 3 but 4 manuscripts: he had painted himself in N16 manuscript of Venice, 1331 year two times in different pages. There is also an Armenian scarping in our miniature that is hard to read because of frazzling and contains one word starting with «U» (S), and ending with «ԻԷ» (Ie), that can form the word «ՍԱՐԳՍԻ Է» (It is Sargis).

We think that the miniatures (N242) of the New Testament of Cyprus written in 1317-18 may also probably belong to Picak's art. The style of Picak has closer relation to the style of his father writer and miniaturist Gregory Picak. And it is interesting that the nickname «Picak» has also using his father Gregory.

